

СОҲИБҚИРОН АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИ ВА УНИНГ ДУНЁ ТАРИХИДА ТУТГАН ЎРНИ

Мирджамалова Нилуфар Зухритдиновна

Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт университети

Ижтимоий гуманитар фанлар кафедраси.

nilufar@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20356637>

Аннотация. Ушбу мақолада Амир Темурнинг давлатчилик, ҳарбий санъат, илм-фан ва маданият ривожига қўшган улкан ҳиссаси таҳлил қилинади. Соҳибқироннинг марказлашган давлат барпо этишидаги сиёсати, адолат ва тартибга асосланган бошқарув тизими, шунингдек, унинг маънавий мероси ёш авлод тарбиясидаги аҳамияти ёритилган. Мақолада Темурийлар давридаги илм-фан, меъморчилик ва савдо-сотиқ тараққиёти ҳақида ҳам фикр юритилади. Амир Темур шахси миллий давлатчилик рамзи сифатида баҳоланиб, унинг меросини ўрганишнинг бугунги кундаги аҳамияти очиб берилган.

Калит сўзлар: Амир Темур, Соҳибқирон, Темурийлар давлати, давлатчилик, марказлашган давлат, адолат, маънавий мерос, ҳарбий санъат, миллий қадриятлар, тарих, маданият, илм-фан, Самарқанд.

Кириш

Ўзбек халқининг бой ва шонли тарихи буюк давлат арбоблари, саркардалар ва маърифатпарвар алломалар номи билан чамбарчас боғлиқдир. Ана шундай буюк сиймолардан бири Амир Темур бўлиб, у нафақат Марказий Осиё, балки жаҳон цивилизацияси тарихида ҳам ўчмас из қолдирган. Соҳибқирон қисқа вақт ичида пароканда ҳудудларни бирлаштириб, кучли ва марказлашган давлат барпо этди. Унинг давлат бошқарувидаги қатъияти, ҳарбий маҳорати ва адолатпарварлиги асрлар давомида халқ хотирасида сақланиб келмоқда. Амир Темур таваллудининг 690 йиллигини кенг нишонлаш халқимиз учун нафақат тарихий сана, балки миллий ғурур ва маънавий қадриятларни янада мустаҳкамлаш имконияти ҳамдир. Чунки Темур мероси — бу фақат ҳарбий юришлар тарихи эмас, балки илм-фан, маданият, меъморчилик ва савдо ривожланган улкан бир давр тарихидир.

Соҳибқирон ўз даврида мамлакатда қонун устуворлигини таъминлаш, ички барқарорликни мустаҳкамлаш ва халқ фаровонлигини оширишга катта эътибор қаратган.

Унинг “Куч — адолатда” деган тамойили давлат бошқарувининг асосий мезонига айланган.¹ Бу ғоя ҳозирги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган бўлиб, жамият тараққиётида муҳим ўрин тутади.

Амир Темур — буюк давлат арбоби: Амир Темур 1336 йил 9 апрель куни Кеш шаҳри яқинидаги Хўжа Илғор қишлоғида таваллуд топган. Ёшлиқ йиллариданоқ у сиёсий жараёнларга қизиққан, ҳарбий маҳорати ва лидерлик қобилияти билан ажралиб турган.

XIV асрнинг иккинчи ярмида Мовароуннаҳр ҳудудида сиёсий парокандалик кучайган бир пайтда Темур тарих саҳнасиغا чикди ва мамлакатни бирлаштириш йўлида кураш олиб борди. 1370 йилда у ҳокимият тепасига келиб, марказлашган давлатга асос солди. Амир Темур давлат бошқарувида қатъий интизом ва адолат тамойилларига таянган.

¹ <https://president.uz/uz/lists/view/3119>

У мамлакат иқтисодиётини ривожлантириш, савдо йўлларини тиклаш ва шаҳарларни обод қилишга катта аҳамият берди.

Темур ўз юришлари орқали нафақат катта ҳудудларни эгаллади, балки турли халқлар ўртасида маданий алоқаларнинг ривожланишига ҳам хизмат қилди. Унинг саркарда сифатидаги маҳорати жаҳон ҳарбий санъати тарихида муҳим ўрин тутди.

Темурийлар даврида илм-фан ва маданият ривожи: Амир Темур даврида Самарқанд дунёнинг йирик сиёсий ва маданий марказларидан бирига айланган. Соҳибқирон шаҳарда кўплаб меъморий иншоотлар, мадрасалар, масжидлар ва боғлар қурдирган. Айниқса, Биби Хоним масжиди, Гўри Амир мақбараси каби обидалар бугунги кунда ҳам жаҳон меъморчилигининг нодир намуналари ҳисобланади. Темурийлар даврида илм-

фан ва адабиётга катта эътибор берилди. Кейинчалик Мирзо Улуғбек, Алишер Навоий каби буюк алломалар етишиб чиқиши учун айнан шу даврда мустақкам маънавий ва илмий муҳит яратилди. Амир Темур турли мамлакатлардан олимлар, меъморлар ва хунармандларни Самарқандга таклиф қилган. Бу эса шаҳарнинг иқтисодий ва маданий тараққиётига катта туртки берган. Темурийлар даври Шарқ Ренессанси сифатида баҳоланиши ҳам бежиз эмас.²

“Темур тузуклари”нинг аҳамияти: Амир Темурнинг давлат бошқаруви ва ҳарбий санъатга оид қарашлари “Темур тузуклари” асарида ўз аксини топган. Унда давлатни бошқариш, қўшин тузилиши, раҳбар фазилатлари, адолат ва интизом ҳақида муҳим фикрлар билдирилган. “Темур тузуклари” нафақат тарихий манба, балки ёш авлод учун маънавий-маърифий қўлланма сифатида ҳам аҳамиятлидир. Асарда инсонпарварлик, ватанпарварлик, жасорат ва садоқат ғоялари илгари сурилган. Бугунги кунда ҳам мазкур асар давлатчилик ва раҳбарлик соҳасида муҳим манба сифатида қадрланади.³

Амир Темур меросининг бугунги аҳамияти: Мустақиллик йилларида Амир Темур шахси ва фаолиятини холисона ўрганишга катта эътибор қаратилди. Тошкент шаҳрида Амир Темур ҳайкали ўрнатилди, Темурийлар тарихи давлат музейи ташкил этилди. Бу ишлар миллий тарих ва қадриятларга бўлган ҳурматнинг амалий ифодасидир.

Соҳибқирон мероси ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади. Унинг жасорати, билимга интилиши ва адолатпарварлиги ҳар бир инсон учун ибрат намунасидир. Ҳозирги глобаллашув даврида миллий ўзликни англаш ва тарихий меросни асраб-авайлаш муҳим вазифалардан бири ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан Амир Темур меросини чуқур ўрганиш ва тарғиб қилиш келажак авлод тарбиясида муҳим аҳамиятга эгадир.

Хулоса қилиб айтганда, Амир Темур нафақат буюк саркарда ва давлат арбоби, балки илм-фан, маданият ва маънавият ҳомийси сифатида ҳам жаҳон тарихида муносиб ўрин эгаллайди.

² <https://doi.org/10.24412/2181-7294-2023-2-25-28>

³ У.Уватов. “Соҳибқирон араб муаррихлари нигоҳида”. Т., 1997, 133-бет.

У барпо этган марказлашган давлат, адолатли бошқарув тизими ва бой маънавий мерос бугунги кунда ҳам ўз аҳамиятини сақлаб келмоқда. Соҳибқирон таваллудининг 690 йиллигини нишонлаш — бу буюк аجدодларимиз хотирасига хурмат, миллий кадриятларимизга садоқат ва ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялашга хизмат қиладиган муҳим маънавий тадбирдир. Амир Темур мероси халқимиз учун доимо фахр ва илҳом манбаи бўлиб қолаверади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Темур тузуклари. – Тошкент: Гафур Гулом номидаги нашриёт, 1996.
2. Амир Темур. “Темур тузуклари”. – Тошкент: Ўзбекистон, 2018.
3. Бўрибой Аҳмедов. Амир Темур. – Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1995.
4. Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи. – Тошкент: Шарқ, 2000.
5. Ислон Каримов. Юксак маънавият — енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008.
6. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси. Темурийлар даври тарихи. – Тошкент: Фан, 2001.
7. Мирзо Улуғбек мероси ва жаҳон цивилизацияси. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2014.
8. Темурийлар тарихи давлат музейи материаллари ва илмий тўпламлари. – Тошкент, 2020.
9. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 1–12 жилдлар. – Тошкент, 2000–2006.
10. Низомиддин Шомий. Зафарнома. – Тошкент: Шарқ, 1996.